

УДК 338.4

JEL classification: H21

DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.24.2022.274807>**Вакуленко В. Л.**кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту
імені професора Й. С. Завадського
ORCID ID: 0000-0001-7019-1832

Національний університет біоресурсів і природокористування України

Vakulenko Vitalii

National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ІНТЕНСИФІКАЦІЇ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ РОСЛИННИЦТВА ПОВОЄННОГО ЧАСУ

WAYS OF INCREASING THE ECONOMIC EFFICIENCY OF THE INTENSIFICATION OF PRODUCTION OF CROP PRODUCTS IN THE POST-WAR TIME

Мета дослідження – провести деталізоване науково-практичне обґрунтування шляхів підвищення економічної ефективності інтенсифікації виробництва продукції рослинництва повоєнного часу. У дослідженні було використано загальнонаукові (узагальнення, порівняння, індукція і дедукція) та емпірико-теоретичні методи (аналіз, синтез). Використання системно-структурного та статистичного аналізу дало можливість розмежувати основні статистичні дані виробництва продукції рослинництва. З'ясовано, що для інтенсифікації виробництва продукції рослинництва необхідно збільшити виробництво сільськогосподарських культур за рахунок використання більшої кількості ріллі або збільшення виробництва на існуючих ріллях шляхом підвищення врожайності або інтенсивності посівів шляхом вдосконалення методів управління та генетики. Встановлено, що першочерговими завданнями у сільськогосподарському секторі є приведення ширини колії та залізничних вагонів України у відповідність до стандартів ЄС; збільшення в Україні місткості бункерів для зерна за стандартом ЄС; забезпечення українських аграріїв посівним матеріалом, добривами, паливом, генераторами та с/з технікою; формування безпечних умов праці (розмінування посівних площ) тощо. Результати дослідження можуть бути використані в процесі вивчення наукової галузі «Аграрні науки». Результати можуть бути спрямовані на підвищення економічної ефективності інтенсифікації виробництва продукції рослинництва повоєнного часу.

Ключові слова: інтенсифікація, економічна ефективність, рослинництво, повоєнний час.

The purpose of the research is to conduct a detailed scientific and practical substantiation of the ways to increase the economic efficiency of the intensification of the production of plant products in the post-war period. The research used general scientific (generalization, comparison, induction and deduction) and empirical-theoretical methods (analysis, synthesis). The use of system-structural and statistical analysis made it possible to distinguish the main statistical data of crop production. It was established that almost a quarter of the industry was lost in agriculture, and direct losses as a result of the 9-month war reached 6.6 billion US dollars, and indirect losses – 34.5 billion US dollars. It was established that at the end of 2021, there was an increase in production in agriculture (the index of agricultural products increased by 14.4% compared to "minus" 10.1% in 2020) due to significant growth in crop production. It was found that in order to intensify the production of plant products, it is necessary to increase the production of agricultural crops due to the use of more arable land or to increase production on existing arable land by increasing the yield or intensity of crops by improving management methods and genetics. It has been established that the priority tasks in the agricultural sector are to bring the track width and rail cars of Ukraine into compliance with EU standards; increasing the capacity of grain bunkers in Ukraine according to the EU standard; providing Ukrainian farmers with seed, fertilizers, fuel, generators and agricultural machinery; formation of safe working conditions (demining of cultivated areas); maximum sowing of agricultural crops in safe regions of the country; the use of innovative technologies in the production and storage of agricultural crops. The results of the research can be used in the process of studying the scientific field "Agrarian Sciences". The results can be aimed at increasing the economic efficiency of the intensification of the production of crop production in the post-war period.

Keywords: intensification, economic efficiency, crop production, post-war period.

Постановка проблеми. Сільське господарство визначається пріоритетним сектором для української економіки, оскільки воно забезпечує більше 50% фонду споживання населення і визначається як пріоритетний сектор економіки в товарній структурі експорту та займає друге місце серед секторів економіки, і протягом тривалого періоду часу має позитивне зовнішньоторговельне сальдо, однак через повномасш-

табну війну на території України, ці показники значно погіршилися. Сьогодні Україна та український народ переживає важкі часи, тому невідомо залишається проблема підвищення економічної ефективності інтенсифікації виробництва продукції рослинництва повоєнного часу. Через війну на території України впало виробництво, зменшилась продуктивність праці, зменшилась кількість залучених працівників, підвищився

рівень безробіття, тому особлива увага в дослідженні полягає у пошуку шляхів розв'язання проблеми з відновлення та підтримки агробізнесу в Україні з-за умов повоєнного часу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематику підвищення економічної ефективності інтенсифікації виробництва продукції рослинництва повоєнного часу досліджує незначна кількість науковців. Зокрема, наукові праці Ж. А. Кононенка, Н. С. Дігтяра, Р. Мірошника, І. Баглая, М. М. Ільчука, І. А. Коновала, М. В. Водніцького, присвячені аналізу проблемам ринку зернових культур в Україні та шляхи їх вирішення і стабілізації ринку зерна в повоєнний період.

Формулювання цілей статті. Для досягнення мети дослідження визначено наступні завдання: проаналізувати основні показники виробництва сільськогосподарських культур; охарактеризувати шляхи підвищення економічної ефективності інтенсифікації виробництва продукції рослинництва повоєнного часу. При проведенні дослідження були використані загальнонаукові й спеціальні методи дослідження, зокрема аналіз і синтез, порівняння, узагальнення, індукція і дедукція, системно-структурний та статистичний аналіз.

Виклад основного матеріалу. З метою аналізу інтенсифікації як складової економічної ефективності виробництва продукції рослинництва повоєнного періоду та розвитку сільськогосподарського ринку з виробництва продукції рослинництва в Україні необхідне проведення аналізу дослідження їх урожайності за минулі роки. У зв'язку з цим проаналізуємо посівні площі в Україні, валовий збір сільськогосподарських культур та урожайність з 1 гектара посівних площ, що відображено в таблиці 1.

Отже, як видно з таблиці 1, у 2021 році було встановлено рекорд по валовому збору зернових та зернобобових культур – 845703,6 тис. ц, що було на 33,5% більше, ніж у 2020 році, соняшнику – 164398,4 тис. ц, що було на 25,1% більше, ніж у 2020 році [3]. У 2021 році було встановлено рекорд урожайності зернових та зернобобових культур – 55 центнери зернових та зернобобових культур з 1 гектара. Даний показник аграріям вдалося досягти за рахунок сприятливих кліматичних умов та застосування прогресивних форм ведення сільського господарства.

Посівна площа сільськогосподарських угідь в Україні в 2021 р. зростала, і у цьому році була рекордна

Таблиця 1

Посівні площі, валовий збір та урожайність сільськогосподарських культур в Україні 2020–2021 рр.

	Площа зібрана, тис.га		Обсяг виробництва, тис.ц		Урожайність, ц з 1 га зібраної площі	
	2021	2021 у % до 2020	2021	2021 у % до 2020	2021	2021 у % до 2020
<i>Культури зернові та зернобобові²</i>	15380,3	104,2	845703,6	133,5	55,0	128,2
пшениця	7055,5	108,3	327196,7	129,4	46,4	119,6
пшениця озима	6869,8	108,2	319284,1	129,6	46,5	119,8
пшениця яра	185,7	112,3	7912,6	125,2	42,6	111,5
кукурудза	4972,3	100,9	398193,7	141,9	80,1	140,8
ячмінь	2464,0	103,9	96462,3	123,2	39,2	118,8
ячмінь озимий	1132,3	112,8	49481,8	147,5	43,7	130,8
ячмінь ярий	1331,7	97,4	46980,5	104,9	35,3	108,0
жито озиме	171,6	126,3	6161,2	131,7	36,0	104,3
овес	177,3	89,1	4947,9	92,5	27,9	103,7
гречка	87,8	106,7	1133,5	109,0	13,0	102,4
просо	81,8	52,9	2057,1	80,1	25,2	151,8
рис	9,3	89,4	515,1	88,7	55,3	99,1
культури зернобобові	310,5	100,0	7016,9	113,1	22,6	113,0
з них горох	239,2	102,5	5819,3	118,4	24,3	115,2
<i>Соя</i>	1271,5	96,3	34093,4	123,5	26,8	128,2
<i>Ріпак озимий та кольза (ріпак ярий)</i>	1004,0	90,8	29600,8	114,4	29,5	126,1
ріпак озимий	971,8	90,1	28843,0	114,1	29,7	126,9
кольза (ріпак ярий)	32,2	119,3	757,8	128,6	23,6	107,8
<i>Соняшник²</i>	6523,9	102,2	164398,4	125,1	25,2	122,3
<i>Бурак цукровий фабричний</i>	212,6	105,4	98346,2	119,1	462,6	113,0
<i>Картопля</i>	1280,4	96,6	212995,1	102,1	166,3	105,7
<i>Культури овочеві</i>	x	x	98858,8	102,7	x	x
культури овочеві відкритого ґрунту	454,7	99,7	94165,4	103,3	207,1	103,6
культури овочеві закритого ґрунту	x	x	4693,4	92,4	x	x
<i>Бурак кормовий</i>	170,6	92,3	50533,4	94,6	296,2	102,5
<i>Кукурудза кормова</i>	191,8	80,9	59470,5	101,9	310,1	126,0
<i>Культури плодові та ягідні³</i>	x	x	20640,7	106,2	x	x
культури плодові	x	x	19282,4	106,1	x	x
культури ягідні	x	x	1358,3	108,6	x	x
<i>Виноград</i>	x	x	2353,4	87,4	x	x

Джерело: сформовано на основі [1; 2]

кількість сільськогосподарських угідь під посівну – 15943,9 тис. га., однак у 2022 році у зв'язку з вторгненням РФ на територію України відбулося зменшення посівної площі, як видно з таблиці 2.

Отже, у сільському господарстві за підсумком 2021 року спостерігалось зростання виробництва (індекс сільськогосподарської продукції зріс на 14,4% порівняно з "мінус" 10,1% у 2020 році) за рахунок суттєвого зростання у рослинництві, враховуючи, що урожай зернових культур та соняшнику, незважаючи на мінливі погодні умови під час вегетації, дозрівання та збирання, став рекордним за весь період статистичних спостережень (індекс виробництва рослинницької продукції суттєво збільшився – на 19,9% порівняно з "мінус" 12,1% відповідно) [4].

Українські аграрії демонструють високу стійкість до негараздів, спричинених війною, і продовжують виробувати сільськогосподарську продукцію, коли це дозволяє безпека сільськогосподарських угідь. Посів ярих культур 2022 року наближається до завершення, але площі посіву основних ярих культур (тобто соняшнику, кукурудзи тощо) як очікується, буде на 20% нижчим за минулий рік. Загалом у 2022 році очікується менший урожай сільськогосподарських культур через пряму шкоду озимим посівам, що спричинено активними бойовими діями, залишками військових дій, які перешкоджають посіву ярих культур та високу вартість паливних, насінневих ресурсів, а також мінеральних добрив. Попередні прогнози свідчать про скорочення врожаю більш ніж на 30% порівняно з урожаем 2021 року (FAO, 2022 [5]; USDA, 2022 [6]), але очікується, що виробництво все одно перевищить внутрішні потреби.

Встановлено, що в сільському господарстві втрачено майже чверть галузі, а прямі збитки сягають 6,6 млрд дол США, а непрямі – 34,5 млрд дол США. Кожний день із цих 9 місяців війни наші аграрії несуть серйозні збитки, насамперед, втрачено понад 30% наявних посівних площ і понад 70% зрошуваних площ. Врожай у 2022 р. буде приблизно на 40% меншим, ніж у 2021 р., оскільки більш ніж на 1 млн га зменшився посів озимих [7].

Без відновлення втрачених активів Україна не зможе повернутися на своє місце на світових аграрних

ринках. ОЕСР підтримує український уряд у розробці та реалізації плану відновлення агробізнесу, а також паралельно ОЕСР готує план дій для підтримки України.

Збільшити виробництво зернових та олійних культур, а також інших сільськогосподарських культур в повенний період в Україні можна збільшити за рахунок:

- використання більшої кількості ріллі;
- збільшення виробництва на існуючих ріллях шляхом підвищення врожайності або інтенсивності посівів.

Збільшення орних площ вимагає скорочення інших видів землекористування, наприклад, території для випасу, ліси, території з природною рослинністю, яка часто обмежена екологічними обмеженнями. Крім того, нові орні землі необхідно підготувати для вирощування сільськогосподарських культур, що займає принаймні один вегетаційний період. Збільшення інтенсивності врожаю можливе лише з-за умов, де загальний період вегетації має бути достатнім для вирощування двох або більше культур протягом року. Підвищення врожайності можна досягти шляхом використання більшої кількості сировини, але поточні високі ціни на сировину обмежують цей варіант. Таким чином, більш перспективним способом є стійке підвищення продуктивності за рахунок вдосконалення методів управління та генетики. Хоча швидкість впровадження цих технологій і практик зросла, однак це все ще вимагає певного часу, особливо на глобальному рівні [8].

Для економічної ефективності виробництва сільськогосподарських культур в умовах повенного періоду необхідно буде проводити глибокий статистико-економічний аналіз застосування землі, завданням якого є вивчення використання земельних угідь в господарстві з урахуванням інтенсифікації та раціонального землекористування. Оскільки основним завданням інтенсифікації являється підвищення виходу продукції з розрахунку на одиницю наявних виробничих ресурсів – земельних угідь, трудових ресурсів, основних фондів і оборотних засобів [9].

Оскільки значна експортна частина сільськогосподарських культур в Україні до покупців скеровувалася через порти Миколаєва, Південної Одеси, Чорноморська.

Таблиця 2

Посівні площі культур озимих під урожай 2022 року

	Господарства усіх категорій		Підприємства		Господарства населення	
	тис.га	у % до площ під урожай 2021	тис.га	у % до площ під урожай 2021	тис.га	у % до площ під урожай 2021
Культури озимі на зерно та зелений корм	9093,1	100,5	7314,5	100,8	1778,6	99,6
у тому числі						
культури озимі зернові на зерно	7625,3	95,6	5869,9	94,5	1755,4	99,5
з них						
пшениця	6538,4	97,4	5042,4	96,8	1496,0	99,5
тритикале	к	к	к	к	–	–
жито	108,5	65,1	62,7	56,4	45,8	82,9
ячмінь	969,0	89,6	755,4	86,4	213,6	103,5
вика	к	к	к	к	–	–
ріпак на зерно	1413,5	139,7	1398,9	140,0	14,6	115,0

Джерело: сформовано на основі [1]

Отже, в сумарному обчисленні даний показник становив 95% зернових вантажів, які вивозились відзначеними морськими шляхами, а 5% припадало на Маріуполь та Бердянськ. В основному зернові культури в порти доставлялися залізницею.

Від початку воєнних дій на території України експорт зерна через портові термінали був призупинений [10]. Значна чисельність експорту зернових культур сьогодні асекується за допомогою залізничних перевезень. Експорт скеровується в порти на Дунаї та напряду в румунський морський порт Констанца, а також в порти країн Балтії. З'ясовано, що через транспортування залізницею та автомобільним транспортом в середньому до вартості зернових культур додається від 20% до 40% [11].

Перенаправлення морського транзиту на залізницю вимагає приведення ширини колії та залізничних вагонів України у відповідність до стандартів ЄС, як описано в проекті Національного плану відновлення України щодо збільшення пропускної спроможності пунктів перегрупування вантажних вагонів та як зазначено в пропозиції Європейської Комісії щодо створення стандарту ЄС залізничних колій у пунктах перетину кордону з Україною. Не менш важливим є збільшення в Україні місткості бункерів для зерна за стандартом ЄС. Зернові бункери українських розмірів завеликі для європейських залізничних платформ, що створює проблеми за межами України. Потенційні підходи до цих бар'єрів включають надання Україні субсидій на виробництво або закупівлю зернових бункерів європейського розміру, спрямування європейських зернових бункерів до українського кордону після того, як вони виконають існуючі контракти, і модернізацію залізничних вагонів для транспортування зерна.

Удосконалення сільськогосподарської транспортної інфраструктури України має вирішальне значення для відновлення спроможності України експортувати сільськогосподарську продукцію, а також для переміщення попереднього врожаю з ферм, щоб звільнити місце для поточних і майбутніх урожаїв. До відновлення транспортних можливостей України фермери потребують розширення доступу до сховищ за допомогою тимчасових і постійних засобів.

За даними уряду України, передвоєнна ємність зберігання сільськогосподарської продукції в Україні становила 75 мільйонів метричних тонн. Близько половини цих ємностей пошкоджені чи зруйновані або знаходяться на окупованих Росією територіях чи залишаються заповненими минулорічним урожаєм в очікуванні експорту. Враховуючи розрахунковий обсяг урожаю 2022–2023 рр., Продовольча та сільськогосподарська організація (ФАО) прогнозує дефіцит запасів у 16 мільйонів метричних тонн і запустила стратегію підтримки зберігання зерна для вирішення цього дефіциту.

Приблизно 40 млн дол. США Канада спрямовує на закупівлю поліетиленових зернових рукавів, обладнання для завантаження та розвантаження зерна та довгострокових модульних складських одиниць для малих і середніх ферм у 15 областях України, а Японія скеровує 16 млн дол. США на аналогічні цілі по 10 областях України. Збільшення сховищ в Україні також є пріоритетом Ініціативи сприяння стійкості сільського господарства в Україні (АГРІ-Україна) та

Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). USAID виділив 100 млн дол. США та прагне додатково залучити 150 млн дол. США для цієї ініціативи, частина з яких піде на підтримку сушіння, зберігання та переробки сільськогосподарських культур.

На думку уряду України, поліетиленові мішки є найбільш життєздатним варіантом тимчасового зберігання, вміщаючи до 250 метричних тонн на мішок до 17 місяців. Визнаючи важливість розширення потужностей України зі зберігання зерна, український парламент звільнив поліетиленові мішки та супутне обладнання від імпортного мита. Однак український уряд не оприлюднив планів відновлення українських постійних сховищ, приблизно 10% яких, за оцінками, є пошкодженими або знищеними. Формуючи плани відновлення постійного сховища України, включно з Національним планом відновлення України, уряд буде спрямовувати інвестиції державного та приватного секторів у цю критично важливу сільськогосподарську інфраструктуру.

Експорт урожаю минулих років з України звільнить місце для врожаю поточного року, а цей рух зерна допоможе забезпечити фінансування для закупівлі ресурсів для майбутніх посівів, включаючи добрива. Проблема забезпечення добривами українських фермерів передбачає визначення постачальників, фінансування транспортування в Україну та забезпечення доступу для українських фермерів.

Вартість калійних, фосфорних і азотних добрив всередині України з початку війни зросла на 35–45%. Росія, як головний постачальник усіх видів добрив, оголосила про обмеження експорту цих матеріалів, фактично позбавивши майже 15% світової пропозиції та підвищивши світові ціни. На Білорусь припадає п'ята частина світового експорту калію, і санкції Заходу, які безпосередньо спрямовані на білоруський калій, створюють додатковий тиск на світові ціни на калій. Деякі країни звертаються до Канади – найбільшого у світі експортера калію, як до альтернативного джерела заміщення експорту калію. Крім калію, Україна також шукає нові джерела для поставок фосфорних добрив, до основних експортерів належать Китай, Марокко, США, ЄС та інші країни. Компанії з виробництва добрив зобов'язані виконувати вже існуючі контракти, що може перешкодити їм збільшити продажі в Україні. Хоча Україна виробляє достатньо азотних добрив, щоб покрити 75% власного споживання, високі ціни на енергоносії збільшують витрати на виробництво цього ресурсу. Транспортування добрив в Україну також є проблемою, оскільки потенційний експортер повинен боротися з високими цінами на пальне, а також збільшеними витратами на страхування, що робить транспортування в Україну непривабливим і збільшить вартість добрив для українських фермерів.

У короткостроковій перспективі донори, в тому числі ФАО в рамках Плану швидкого реагування та USAID в рамках AGRI-Ukraine, надають добрива безпосередньо українським фермерам. У довгостроковій перспективі Україна та її партнери повинні забезпечити нові джерела добрив, зокрема калійних і фосфорних. Розширення глобальних поставок добрив є складною перспективою; нарощування виробництва добрив займає в середньому від 3 до 5 років за наявності належної інфраструктури та резервів. За відсутності

розширених поставок багато фермерів звертаються до точного внесення добрив, щоб максимально ефективно використовувати їх. Тестування ґрунту, а також супутникові технології та технології штучного інтелекту можуть виявити дефіцит поживних речовин на фермах, заощаджуючи витрати за рахунок усунення можливого надмірного внесення поживних речовин.

Оскільки до війни український сільськогосподарський експорт здійснювався переважно через чорноморські порти, її досвід у автомобільних і залізничних перевезеннях є обмежений, тому технікам, які експлуатують нову транспортну інфраструктуру, може знадобитися нове навчання та сертифікати. Деяким фермерам також може знадобитися нова підготовка для роботи з технікою, необхідною для нових режимів зберігання. Іншим може знадобитися фінансування та навчання, щоб підвищити свою здатність до точного внесення добрив. У місцях, які безпосередньо постраждали від бойових дій фермери потребують допомоги для видалення мін із полів і заміни обладнання, знищеного російськими військами. Оскільки Україна оголошує про плани відновлення свого сільськогосподарського сектору, а союзники та приватний сектор інвестують у ці плани, потреби робочої сили українського сільського господарства мають залишитися першочерговим питанням для вирішення [12].

5 грудня 2022 року за підтримки ЄС, Світового банку та Міністерства аграрної політики та продовольства України пройшов круглий стіл «Нагальні потреби українського агросектору для стійкості та відновлення». На ньому було встановлено, що до основних потреб агровиробників з-за умов воєнного стану являється забезпечення генераторами, насіннєвим матеріалом, безперервним експортом та доступ до додаткових джерел фінансування. У відповідності до наданої оцінки Мінагрополітики було визначено, що якщо аграріїв забезпечать міжнародною підтримкою – насіннєвим матеріалом, то в результаті цього загальні площі посівів в Україні під час весняних польових робіт можуть зрости на 30%. Агросектор з-за даних умов потребує 1125 одиниць генераторів, наразі одержано підтвердження від ФРН про надання 25 генераторів [13].

Отже, зниження рівня негативного впливу чинників на розвиток ринку зернових культур України з-за сучасних кондицій імовірно завдяки активній державній підтримці аграрного сектору, впливу міжнародних партнерів на ситуацію, що склалася навколо українського зерна. Вбачаємо, що основними шляхами розв'язання проблем на ринку зернових культур являється: асекурація українських аграріїв посівним матеріалом, паливом, генераторами та с/г технікою; стабілізація

військово-політичної ситуації в країні; формування безпечних умов праці (розмінування посівних площ), максимальні посіви сільськогосподарських культур в безпечних регіонах країни; використання інноваційних технологій при виробництві та зберіганні сільськогосподарських культур [3].

Очевидно, що в повоєнний період постане питання оптимізації структури як зернового господарства, так сільськогосподарського виробництва загалом, а також відновлення ефективності виробництва продукції рослинництва сільськогосподарськими підприємствами на основі врахування рівня ресурсного та фінансового забезпечення, обсягів внутрішніх потреб в продукції з урахуванням її переробки, обсягів експорту та витрат на нього, пошкодженої інфраструктури агробізнесу тощо [14].

Таким чином, заходи щодо економічної ефективності виробництва продукції рослинництва сільськогосподарськими підприємствами повоєнного часу повинні бути скеровані інституційними структурами на формування потрібних кондицій для інтенсифікації сільського господарства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На основі проведеного дослідження можна дійти висновку, що інтенсифікація як складова економічної ефективності виробництва продукції рослинництва з-за умов повоєнного часу набуває серед дослідників все більшої актуальності. Встановлено, що специфіка аграрного сектору та існуючі виклики в даній галузі, ставлять під загрозу продовольчу безпеку країни, у зв'язку з чим необхідно забезпечити підтримку всіх без виключення підприємств аграрного сектору. В результаті чого, урядовці працюють над тим, щоб асекувати критичні потреби агробізнесу, для проведення весняної посівної кампанії, насамперед, через міжнародну підтримку залучення насіннєвого матеріалу та обігових коштів в сільськогосподарські підприємства, а також вирішення проблеми із забезпеченням безперервного постачання електроенергії.

Практичне значення проведеного дослідження полягає в тому, що висновки та рекомендації, розроблені автором та запропоновані в статті, можуть бути використані для: реалізації заходів щодо підвищення економічної ефективності інтенсифікації виробництва продукції рослинництва повоєнного часу. Отримані результати дослідження можуть бути використані для застосування сучасних підходів до інтенсифікації сільського господарства, що надасть змогу забезпечити економічну ефективність виробництва продукції рослинництва у повоєнний період часу, а також асекувати конкурентоспроможність агропромислового комплексу в умовах російсько-української війни.

Література:

1. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 30.12.2022).
2. Офіційний веб-сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України. URL: www.minagro.gov.ua (дата звернення: 30.12.2022).
3. Мірошник Р., Баглай І. Проблеми ринку зернових культур в Україні та шляхи їх вирішення. *Економіка та суспільство*, 2022, № (39). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-24> (дата звернення: 30.12.2022).
4. Міністерство економіки України. ЗВІТ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ 2021. 2022. 96 с.
5. FAO. The importance of Ukraine and the Russian Federation for global agricultural: 10 June 2022 Update. 2022. URL: http://file://main.oecd.org/Homedir2/Frezal_C/Agricultural%20Outlook%202022/FAO%20brief%20June.pdf (дата звернення: 30.12.2022).

6. USDA. World Agricultural Supply and Demand Estimates. 2022. URL: <https://www.usda.gov/oce/commodity/wasde/wasde0522.pdf> (дата звернення: 30.12.2022).
7. Міністерство аграрної політики та продовольства України. Вплив війни на сільське господарство: ООН представила оцінку нагальних потреб агросектору та сільського населення. 2022. URL: <https://minagro.gov.ua/news/vpliv-vijni-na-silске-gospodarstvo-oon-predstavilo-ocinku-nagalnih-potreb-agrosektoru-ta-silskogo-naselennya> (дата звернення: 30.12.2022).
8. OECD. The impacts and policy implications of Russia's aggression against Ukraine on agricultural markets. 2022. URL: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/the-impacts-and-policy-implications-of-russia-s-aggression-against-ukraine-on-agricultural-markets-0030a4cd/> (дата звернення: 30.12.2022).
9. Кононенко Ж. А., Дігтяр Н. С. Інтенсифікація як складова економічної ефективності використання землі. *Ефективна економіка*. 2017. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5535> (дата звернення: 30.12.2022).
10. Як вплинула війна на посівну, пальне, експорт, продбезпеку та елеваторну інфраструктуру АПК. *Гаряча агрополітика*. 2022. URL: <https://agropolit.com/blog/502-yak-vplivnula-viyna-na-posivnu-palne-eksport-prodbezpeku-ta-elevatornu-infrastrukturu-apk> (дата звернення: 30.12.2022).
11. Проблеми експорту зерна через ЄС та потужностей зберігання в Україні. Головний елеваторний сайт країни. 2022. URL: <https://elevatorist.com/blog/read/761-eksport-cherez-suhoputni-shlyahi-do-yes-mojlivosti> (дата звернення: 30.12.2022).
12. Welsh C., Dodd E. Rebuilding Ukraine's Agriculture Sector: Emerging Priorities. Center for Strategic and International Studies. 2022. URL: <https://www.csis.org/analysis/rebuilding-ukraines-agriculture-sector-emerging-priorities> (дата звернення: 30.12.2022).
13. Урядовий портал. Мінагрополітики залучає міжнародну підтримку для вирішення потреб агровиробників. 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/minahropolityky-zaluchaie-mizhnarodnu-pidtrymku-dlia-vyrishennia-potreb-ahrovirobnykiv> (дата звернення: 30.12.2022).
14. Ільчук М. М., Коновал І. А., Водницький М. В. Стабілізація ринку зерна в Україні в повоєнний період. *Біоекономіка і аграрний бізнес*. 2022. № 13(1), С. 14–24. DOI: [http://dx.doi.org/10.31548/bioeconomy13\(1\).2022.14-24](http://dx.doi.org/10.31548/bioeconomy13(1).2022.14-24) (дата звернення: 30.12.2022).

References:

1. Ofitsiyni veb-sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy (2022). [Official website of the State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/> [in Ukrainian].
2. Ofitsiyni veb-sait Ministerstva ahranoi polityky ta prodovolstva Ukrainy (2022). [Official website of the Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine]. Available at: www.minagro.gov.ua [in Ukrainian].
3. Miroshnyk R., Bahlai I. (2022). Problemy rynku zernovykh kultur v Ukraini ta shliakhy yikh vyrishennia [Problems of the grain market in Ukraine and ways to solve them]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-24> [in Ukrainian].
4. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. (2022). Zvit pro diialnist 2021 [Activity report 2021]. 96 p. [in Ukrainian].
5. FAO (2022), The importance of Ukraine and the Russian Federation for global agricultural: 10 June 2022 Update. Available at: http://file://main.oecd.org/Homedir2/Frezal_C/Agricultural%20Outlook%202022/FAO%20brief%20June.pdf [in English].
6. USDA (2022), World Agricultural Supply and Demand Estimates. Available at: <https://www.usda.gov/oce/commodity/wasde/wasde0522.pdf> [in English].
7. Ministerstvo ahranoi polityky ta prodovolstva Ukrainy. (2022). Vplyv viiny na silske hospodarstvo: OON predstavyla otsinku nahalnykh potreb ahrosektoru ta silskoho naselennia [The impact of the war on agriculture: the UN presented an assessment of the urgent needs of the agricultural sector and the rural population]. Available at: <https://minagro.gov.ua/news/vpliv-vijni-na-silске-gospodarstvo-oon-predstavilo-ocinku-nagalnih-potreb-agrosektoru-ta-silskogo-naselennya> [in Ukrainian].
8. OECD. (2022). The impacts and policy implications of Russia's aggression against Ukraine on agricultural markets. Available at: <https://www.oecd.org/ukraine-hub/policy-responses/the-impacts-and-policy-implications-of-russia-s-aggression-against-ukraine-on-agricultural-markets-0030a4cd/> [in English].
9. Kononenko, Zh. A., Dihtiar, N. S. (2017). Intensyfikatsiia yak skladova ekonomichnoi efektyvnosti vykorystannia zemli [Intensification as a component of the economic efficiency of land use]. *Efektivna ekonomika*, № 4. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5535> [in Ukrainian].
10. Iak vplynula viina na posivnu, palne, eksport, prodbezpeku ta elevatornu infrastrukturu APK (2022). [How the war affected crops, fuel, exports, security, and the elevator infrastructure of the agricultural sector]. *Hariacha ahropolityka*. Available at: <https://agropolit.com/blog/502-yak-vplivnula-viyna-na-posivnu-palne-eksport-prodbezpeku-ta-elevatornu-infrastrukturu-apk> [in Ukrainian].
11. Problemy eksportu zerna cherez YeS ta potuzhnosti zberihannia v Ukraini (2022). [Problems of grain export through the EU and storage capacities in Ukraine]. *Holovnyi elevatornyi sait krainy*. Available at: <https://elevatorist.com/blog/read/761-eksport-cherez-suhoputni-shlyahi-do-yes-mojlivosti> [in Ukrainian].
12. Welsh, C., Dodd, E. (2022). Rebuilding Ukraines Agriculture Sector: Emerging Priorities. Center for Strategic and International Studies. Available at: <https://www.csis.org/analysis/rebuilding-ukraines-agriculture-sector-emerging-priorities> [in English].
13. Uriadovy portal. (2022). Minahropolityky zaluchaie mizhnarodnu pidtrymku dlia vyrishennia potreb ahrovirobnykiv [The Ministry of Agrarian Policy attracts international support to solve the needs of agricultural producers]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/news/minahropolityky-zaluchaie-mizhnarodnu-pidtrymku-dlia-vyrishennia-potreb-ahrovirobnykiv> [in Ukrainian].
14. Ilchuk, M. M., Konoval, I. A., Vodnitskyi, M. V. (2022). Stabilizatsiia rynku zerna v Ukraini v povoiennyi period. [Stabilization of the grain market in Ukraine in the post-war period]. *Bioekonomika i ahrarnyi biznes*. № 13(1). P. 14–24. DOI: [http://dx.doi.org/10.31548/bioeconomy13\(1\).2022.14-24](http://dx.doi.org/10.31548/bioeconomy13(1).2022.14-24) [in Ukrainian].